

Elek Balázs*

A kábítószerrel visszaélés törvényi szabályai a nemzetközi és európai egyezmények, a normavilágosság és a társadalomra veszélyesség tükrében

Bevezetés

A kábítószerrel visszaélés elleni küzdelem már hosszú ideje az államok jogi formában is megtestesülő együttműködésének keretei között folyik. Tekintve, hogy e nemzetek sorába Magyarország is beletartozik, a nemzetközi egyezmények a belső jog számára is irányadók.¹ Az Európai Unió (EU) és az uniós jog napjainkban a tagállamok nemzeti jogának szinte valamennyi területére befolyást gyakorol, ami alól a büntetőjog sem kivétel. Az EU előírhatja, hogy a tagállamok meghatározott magatartásokat nyilvánítsanak büntetendőnek, meghatározhatja a jogellenes cselekmények elkövetése esetére kilátásba helyezett büntetési tételkeretet, és kötelezheti az államokat, hogy a büntetőjog és a büntető eljárásjog egyes területein intézkedéseket fogadjanak el. Az Unió így hatáskörrel rendelkezik a tagállamok büntető anyagi és eljárásjogi normáinak harmonizálására,² és a nemzeti jogalkotó a nemzeti büntető jogszabály értelmezése körében a jogalkotói akarat feltárásakor nem tekinthet el a mögöttes uniós jogi aktus értelmének és céljainak vizsgálatától.

A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények a nemzetközi egyezményekben és az európai jogi szabályozásban

A kábítószerrel kapcsolatos cselekmények üldözését több nemzetközi egyezmény és európai uniós jogforrás is előírja, amelyeket a Büntető törvénykönyv

* Egyetemi tanár (Debreceni Egyetem Jog- és Államtudományi Kar).

¹ 54/2004. (XII. 13.) AB hat.

² Udvarhelyi Bence: Büntető anyagi jogi jogharmonizáció az Európai Unióban. *Publicationes Universitatis Miskolcensis – Sectio Juridica et Politica*, Tomus XXXI. (2013), 295–315.

kodifikálása során a jogalkotó már figyelembe vett, de azok egyes rendelkezéseit a jogalkalmazás során is szem előtt lehet tartani. Ezek rövid ismertetését elsősorban azért tartom indokoltnak, mert ezen egyezményeknek már pusztán a felsorolása is igazolja a szabályozási alap bonyolultságát.

A New Yorkban 1961. március 30-án kelt Egységes Kábítószer Egyezmény³ már tartalmazott büntető rendelkezéseket. Az egyezmény 36. cikke alapján minden fél meghozza azokat a rendelkezéseket, amelyek szándékos elkövetés esetén büntetendő cselekménynek nyilvánítják a kábítószereknek az egyezmény rendelkezéseivel ellentétes módon, bármilyen címen történő termesztését, előállítását, gyártását, kivonását, készítését, tartását, felajánlását, értékesítésre történő felkínálását, forgalmazását, megvásárlását, eladását, szállítását – bármilyen szállítási feltételekkel kerüljön is rá sor –, a vele végzett közvetítői tevékenységet, feladását, tranzitszállítását, fuvarozását, behozatalát és kivitelét és minden egyéb olyan tevékenységet, amely ellentétben állhat az egyezmény rendelkezéseivel, valamint azokat, amelyek e súlyos bűncselekményeknek megfelelő szankciókat, nevezetesen szabadságvesztést vagy más szabadságelvonással járó joghátrányt vonnak maguk után.

Az egyezmény kitér arra is, hogy azokban az esetekben, amikor ezeket a bűncselekményeket kábítószer-élvezők követik el, az egyezmény aláírói úgy is rendelkezhetnek belső jogukban, hogy az elítélés vagy büntetés helyett vagy mellett a bűncselekmény elkövetőjével szemben egyéb intézkedéseket foganatosítanak, például kezelést, nevelést, utógondozást, illetve rehabilitációt rendelnek el, vagy előmozdítják az illetőnek a társadalomba való újbóli beilleszkedését. Az egyezmény alapján a részes államok jogrendszere és nemzeti joguk keretei között a felsorolt bűncselekmények mindegyike külön cselekménynek tekintendő, ha azokat más-más országban követték el.⁴ E rendelkezés kapcsán azonban meg kell jegyezni, hogy a schengeni térségben a Schengeni Végrehajtási Egyezmény (SVE) 54–58. cikkei ezzel ellentétesen a *ne bis in idem* elvet rögzíti. Így felmerül a kérdés, hogy a gyakorlatban mit kell „azonos cselekménynek” tekinteni.

Az Európai Unió Bírósága (EUB) akként foglalt állást, hogy az SVE rendelkezései nem függhetnek a tagállami harmonizációtól. E cikk alapján minden tagállam elismeri más részes állam büntetőjogának hatályát.⁵ Az SVE 54. cikkének megfogalmazása nem hagy kétséget afelől, hogy a bűncselekmény fogalom alatt a cselekmény történeti tényállását kell érteni, függetlenül annak minősítésétől

³ 1965. évi 4. tvr.

⁴ Egységes Kábítószer Egyezmény, 36. § (2) bek. (hasonló rendelkezést tartalmaz a Pszichotróp Egyezmény 22. cikke).

⁵ Kadlót Erzsébet: Kábítószerrel visszaélés. In Kondorosi Ferenc – Ligeti Katalin (szerk.): *Az európai büntetőjog kézikönyve*. Budapest, Magyar Közlöny, 2008. 575–576.

vagy a védett jogi tárgyak különbözőségétől. A történeti tényállás azonosságának eldöntésekor pedig az egymáshoz elválaszthatatlanul kapcsolódó körülmények együttesét kell figyelembe venni. Mindebből következik, hogy a kábítószernek egységes szándékkal az egyik részes államból történő kivitele és más részes államba történő bevitele ugyanazon cselekménynek minősül, függetlenül a kábítószer fajtájától vagy mennyiségétől.⁶ A Kraaijenbrink-ügyben tett főtanácsnoki indítvány egyenesen így foglalt állást:

„Egy integrált térségben, amely a kölcsönös bizalom elvén alapul, és ahol a tiltott kábítószer elleni küzdelem keretében egyre inkább nemzetek fölötti szinten kell intézkedéseket tenni, lényegét veszti az Egységes Egyezmény (a tagállamonkénti külön büntetésre vonatkozó) 36. cikke.”⁷

„A Bíróság 2007. július 18. napján kelt Norma Kraaijenbrink ügyében hozott ítélete tovább finomította a *ne bis in idem* elv ugyanazon cselekményre vonatkozó korábbi értelmezését. [...] Nem megengedhető ugyanis, hogy eltekintsenek jelen esetben valamely kábítószerrel kapcsolatos cselekmény elbírálásától pusztán amiatt, mert a vádlottat más szerződő államban ugyanazzal a szándékkal elkövetett más bűncselekmény miatt előzőleg már elítélték. Ez az ítélet jól szemlélteti a Bíróságnak azt a törekvését, hogy a jogállami alapelveken túlmenően elsődleges célként biztosítsa a szerződő tagállamok területén elkövetett bűncselekmények üldözését.”⁸

Az ugyanazon cselekmény fogalmának értelmezése körében az EUB gyakorlata szerint a különböző tagállamokban lefolytatott eljárásokban előfordulhat olyan helyzet, hogy az eljárást eltérő mennyiségű kábítószerre folytatják le, azonban a körülményekből adódóan az eljárások mégiscsak elválaszthatatlanul kötődnek egymáshoz. A kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmények vonatkozásában egyrészt nem követelmény, hogy a kérdéses kábítószer-mennyiségek vagy a cselekmény elkövetésében állítólag részt vevő személyek azonosak legyenek a két államban. Nem kizárt tehát, hogy az olyan helyzetek, amelyekben az ilyen azonosság hiányzik, természetüknél fogva egymáshoz elválaszthatatlanul kötődő tények együttesének minősülnek. Másrészt az ugyanazon kábítószerek kivitelében és behozatalában megnyilvánuló büntetendő és az egyezmény valamely részes államában büntetőeljárás alapját képező cselekmény főszabály szerint az 54. cikk értelmében vett „ugyanazon cselekménynek” minősül, ennek végérvényes mérlegelése pedig a hatáskörrel rendelkező nemzeti hatóságok feladata.⁹

⁶ Uo.

⁷ C-367/05. sz., a Norma Kraaijenbrink elleni eljárásban hozott ítélet, 2006. február 25. 10–11.

⁸ Békés Ádám: *Az európai büntetőjog – a luxemburgi és a strasbourgi büntető ítélkezés*. Doktori értekezés, Budapest, PPKE, 2010.

⁹ A C-150/05. sz., a Jean Leon Van Straaten kontra Staat der Nederlanden és Republiek Italië ügyben 2006. szeptember 28-án hozott ítélet.

A pszichotróp anyagokról szóló, Bécsben 1971. évi február hó 21. napján aláírt egyezmény a pszichotróp anyagokkal kapcsolatos cselekmények büntetendővé nyilvánítására tartalmaz előírásokat. Az egyezmény értelmében „pszichotróp anyag” az I., II., III. vagy IV. Jegyzékben felsorolt minden természetes vagy szintetikus eredetű anyag vagy természetes termék. Az egyezmény aláírói azonban felismerték, hogy ezen anyagok köre folyamatosan változhat, ezért az egyezménybe is beépítettek egy módosítási eljárást a pszichotróp anyagok körének megváltoztatására. A büntető rendelkezések körében az egyezmény kötelezővé teszi olyan rendelkezések meghozatalát, amelyek büntetendő cselekménynek nyilvánítanak minden olyan szándékosan elkövetett cselekményt, amely az egyezményből folyó kötelezettség végrehajtására hozott törvénybe vagy rendeletbe ütközik, és biztosítja, hogy a súlyos bűncselekmények megfelelő büntetést vonjanak maguk után, nevezetesen szabadságvesztést vagy más szabadságelvonással járó joghátrányt.¹⁰ Abban az esetben azonban, ha kábítószer-élvezők követik el e cselekményeket, nincs kizárva, hogy a részes államok az elítélés vagy büntetés helyett vagy mellett a bűncselekmény elkövetőjével szemben egyéb intézkedéseket foganatosítanak, például kezelést, nevelést, utógondozást, illetve rehabilitációt rendelnek el, vagy előmozdítják az illetőnek a társadalomba való újbóli beilleszkedését.

Az Egyesült Nemzetek Szervezete (ENSZ) keretében a kábítószeres és a pszichotróp anyagok tiltott forgalmazása elleni, 1988. december 20-án Bécsben kelt egyezmény alapján minden szerződő fél meghozza azokat az intézkedéseket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy belső joga szerint, amennyiben azokat szándékosan követik el, bűncselekményekké nyilvánítsa bármely kábítószernek vagy pszichotróp anyagnak az 1961. évi Egyezmény, a módosított 1961. évi Egyezmény vagy az 1971. évi Egyezmény rendelkezéseivel ellentétes előállítását, gyártását, kivonását, készítését, eladásra felkínálását, terjesztését, bármilyen feltételek melletti szállítását, az ezzel való ügynökösködést, szállítmányozást, tranzitszállítmányozást, fuvarozást, behozatalt vagy kivitelt. Az egyezmény azt is előírja, hogy a szerződő felek bűncselekménnyé nyilvánítsák az ópiummák, a kokacserje vagy a kannabisz növény kábítószeres előállítása céljából, az 1961. évi Egyezmény és a módosított 1961. évi Egyezmény rendelkezéseivel ellentétes termesztését is.

Már itt érdemes azonban utalni arra, hogy a rendkívül bonyolult hazai szabályozás csak tovább fokozza a káoszt azon európai tagállamokból érkezők fejében, akik kenderszármazékokat fogyasztanak, ugyanis a legtöbb nyugati tagállamban ezek fogyasztása már nem büntetendő, míg Magyarországon igen. Ilyenkor nemcsak a büntetés célja merül fel elméleti kérdésként, hanem az is, hogy a cselekmény társadalomra veszélyességéről mit gondolt az a fiatal, aki Magyarországra utazott, és itt fogyasztott marihuánát, miközben a később rész-

¹⁰ A pszichotróp anyagokról szóló, Bécsben 1971. február 21-én aláírt egyezmény, 22. cikk.

letezendők szerint még az Alkotmánybíróság is alig boldogult a hazai kábítószer-jegyzék értelmezésével, és azt a megismerhetőség hiánya miatt egyenesen a jogátlamisággal ellentétesnek ítélte.¹¹ A kábítószer-fogyasztással kapcsolatos korábbi büntetőjogi tényállás kapcsán is előfordult, hogy az Alkotmánybíróságnak olyan kérdésekben kellett döntenie, amelyek világszerte hosszú ideje vitatottak.

„E tekintetben az európai kontinens államai sem követnek egységes szabályozást. Az országok egy részében a fogyasztói magatartást a törvény a kábítószer fajtától függetlenül, ámde mennyiségi különbségekre figyelemmel szabadságvesztéssel vagy a mellett alternatív büntetések lehetővé tételével szankcionálja, viszont minden más (kábitószerrel visszaéléssel összefüggő) magatartásnál enyhébben (pl. Franciaország, Svédország, Málta). Külön csoportot képeznek azok az államok, ahol a kábítószereket »osztályokba«, vagy legalább »csoportokba« sorolják, és a büntetés mértéke főként ennek függvénye (pl. Anglia, Írország). Elfogadott az is, hogy a büntetőjogi következmények súlyozására külön »irányelvek« (pl. Finnország) vagy legfelsőbb bírósági döntések (pl. Norvégia) vonatkoznak, és így differenciálnak – a terápiás programok felajánlhatósága útján – függő és nem függő fogyasztók között. Máshol (pl. Görögország) maga a törvény teremti meg ezt a különbséget.

A következményeket tekintve heterogén csoportot alkotnak azok az államok, ahol a fogyasztással szemben »engedékenyebb« a szabályozás. A szankciók esetenként adminisztratív jellegű formát öltenek, és még ezen belül is különbség lehet a kannabisz és más drogok között (pl. Portugália), vagy csak a nyilvános helyen történő fogyasztáshoz kapcsolódnak (pl. Spanyolország, Olaszország). Ismert az a megoldás is, hogy fogyasztás miatt csak pénzbüntetés alkalmazható (pl. Dánia), vagy – a kannabiszra még külön is differenciálva – csak a csoportos fogyasztás vonja maga után a szabadságelvonás lehetőségét (pl. Belgium). Található olyan szabályozás is, amely csupán a kannabisz esetében tesz különbséget a fogyasztói magatartások között (Ausztria, Németország, Hollandia). Ez utóbbi kategórián belül azonban a jogkövetkezmények éles különbségeket mutatnak. A nyilvános, mértékletes és csak felnőttek esetében megengedhető, de az engedélyezés folyamatába a közösségek számára (»háromszög bizottság útján«) még így is a vétőig menő beleszólást engedő, következménymentes fogyasztás kizárólag egy államban (Hollandia) ismert.»¹²

A Tanács 2004. december 22-i 111/2005/EK rendelete a kábítószer-prekurzornak a Közösség és harmadik országok közötti kereskedelme nyomon követésére vonatkozó szabályok megállapításáról a bevezetőjében utal arra, hogy az ENSZ 1988-as bécsi Egyezménye része a tiltott kábítószer ellen folytatott világméretű küzdelemnek, és a Közösség a saját hatáskörében részt vett az egyezmény tárgyalásában, és azt a Közösség nevében a 90/611/EGK tanácsi határozattal megkötötte. A Tanács 111/2005/EK rendelete bizonyos, a kábítószer és a pszichotróp anyagok tiltott előállításához gyakran használt anyagoknak

¹¹ III/02502/2021 AB. hat.

¹² 54/2004. (XII. 13.) AB hat., III.B.1.3. alpont.

(„kábitószer-prekurzoroknak”) a Közösség és harmadik országok közötti kereskedelme nyomon követésére vonatkozó szabályokat állapít meg az ilyen anyagok eltérítésének megakadályozása céljából. Ezt a rendeletet a behozatalra, a kivitelre és a közvetítő tevékenységekre kell alkalmazni. A rendelet alapján a tagállamok megállapítják az e rendelet rendelkezéseinek megsértése esetében alkalmazandó szankciók szabályait, és minden szükséges intézkedést megtesznek azok végrehajtásának biztosításáért. Az előírt szankcióknak hatékonyaknak, arányosaknak és visszatartó erejűeknek kell lenniük.¹³

A gyermek jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20-án kelt egyezmény alapján a részes államok megtesznek minden arra alkalmas intézkedést, ideértve a törvényhozási, a közigazgatási, a szociális és a nevelésügyi intézkedéseket is, hogy megvédjék a gyermekeket az erre vonatkozó nemzetközi egyezményekben meghatározott kábító- és pszichotróp szerek tiltott fogyasztásától, és hogy megakadályozzák a gyermekeknek e szerek tiltott előállításában és kereskedelmében való felhasználását.¹⁴ Ezen egyezmény vonatkozásában gyermek az a személy, aki nem töltötte be a 18. életévét, kivéve, ha a reá alkalmazandó jogszabályok értelmében nagykorúságát már korábban eléri.

A Nemzetközi Munkaügyi Konferencia 1999. évi 87. ülészakán elfogadott 182. számú egyezmény a gyermekmunka legrosszabb formáinak betiltásáról és felszámolására irányuló azonnali lépésekről is tartalmaz jogalkotási kötelezettséget.¹⁵ Az egyezmény alkalmazásában a „gyermekmunka legrosszabb formái” kifejezés magában foglalja a 18 év alatti személyek illegális tevékenységre, különösen a nemzetközi szerződések szerint meghatározott kábítószerek előállítására és az azokkal való üzérkedésre, az azok vásárlására és felajánlására történő felhasználását.

A Tanács 2004/757/IB kerethatározata (2004. október 25.) a tiltott kábítószerek-kereskedelem területén a bűncselekmények tényállási elemeire és a büntetésekre vonatkozó minimumszabályok megállapításáról abból a tényből indul ki, hogy a tiltott kábítószerek-kereskedelem veszélyezteti az EU polgárainak egészségét, biztonságát és életminőségét, valamint a tagállamok törvényes gazdaságát, stabilitását és biztonságát. A kerethatározat megállapítja, hogy a tiltott kábítószerek- és prekurzorkereskedelem területén elkövetett bűncselekmények tényállási elemeire vonatkozóan olyan minimumszabályok elfogadására van szükség, amelyek lehetővé teszik az ezek elleni harcban a közös, uniós szintű megközelítés meghatározását.

¹³ 111/2005/EK rendelet, 31. cikk.

¹⁴ A gyermek jogairól szóló, New Yorkban 1989. november 20-án kelt egyezmény 33. cikk.

¹⁵ Magyarországon kihirdette a 2001. évi XXVII. törvény.

A szubszidiaritás elve alapján az EU fellépésének a kábítószerrel kapcsolatos legsúlyosabb bűncselekményekre kell összpontosítania. Bizonyos, a személyes fogyasztásra vonatkozó magatartástípusoknak e kerethatározat alkalmazási köréből való kizárása nem jelent tanácsi iránymutatást arra vonatkozóan, hogy a tagállamoknak hogyan kell ezeket az egyéb eseteket nemzeti jogukban kezelniük. Az egyezmény szerint minden tagállam meghozza a szükséges intézkedéseket annak érdekében, hogy a következő szándékos cselekmények – amennyiben azokat jogellenesen követték el – büntetendőkké legyenek: a kábítószereszközök termesztése, előállítása, kivonása, készítése, felajánlása, értékesítésre való felajánlása, forgalmazása, értékesítése, bármilyen feltétel mellett való szállítása, közvetítése, feladása, tranzitálása, fuvarozása, importálása vagy exportálása, kábítószer birtoklása vagy vásárlása ezen tevékenységek folytatása céljából, ópiummák, kokacserje vagy kannabisz termesztése; prekursorok előállítása, szállítása és forgalmazása annak tudatában, hogy azokat tiltott kábítószergyártáshoz és -előállításához fogják felhasználni.

E cselekmények nem tartoznak a kerethatározat alkalmazási körébe, ha az elkövetők azt kizárólag saját, személyes fogyasztásukra hajtják végre, a nemzeti jogban meghatározottak szerint.¹⁶ Karsai Krisztina meglátása szerint így a kerethatározat kivonja tárgyi hatálya alól a kábítószereszközök előállítását, termesztését stb., ha azt az elkövető saját használatú kábítószerrel követi el. Abból a feltételezésből kiindulva, hogy a kerethatározatot hamarosan irányelv fogja felváltani, és abban megmarad a magánhasználatú elkövetésekre a szövegszerű kivétel, egy tagállami büntetendőség esetén felmerülhet, hogy lehetne-e „nem megfelelő” átültetésre hivatkozni, és kikényszeríteni a büntetlenséget. Karsai válasza az, hogy a tárgyi hatály erre nem terjed ki, így a tagállami büntetendőség nem kollidál uniós elvárásokkal.¹⁷

A kábítószerfüggő személy bizonytalan fogalma

A Büntető törvénykönyvről (Btk.) szóló 1978. évi IV. törvény még azt a „kábitószerfüggő személyt”, aki kábítószereszközt termeszt, előállít, megszerez, tart, az országba behoz, onnan kivisz, az ország területén átvisz, illetve kábítószereszközt kínál, átad, forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik, enyhébben rendelte büntetni, mint az azonos bűncselekményt elkövető, nem szenvedélybeteg személyeket. Ez a különbségtétel oda vezetett, hogy a kábítószerfüggő elkövető valamennyi cselekménye enyhébb

¹⁶ 2004/757/IB kerethatározat, 2. cikk (2) bek.

¹⁷ Karsai Krisztina: *Alapelvi revolúció az európai büntetőjogban*. Szeged, Pólay Elemér Alapítvány, 2015. 57.

megítélés alá esett, függetlenül attól, hogy az elkövetés pillanatában kábítószer hatása alatt állt-e. Más bűncselekmény elkövetése esetén a kábítószeres és a kábító hatású anyagok fogyasztásából eredő bódult állapot nem korlátozza a (függő vagy nem függő) elkövető büntetőjogi felelősségét, ilyenkor – az önhibából eredő ittas állapothoz hasonlóan – úgy kell tekinteni, mintha a terheltnek a bűncselekmény elkövetésekor lett volna beszámítási képessége. Abban az esetben, ha az elkövető a bűncselekményt önhibájából eredő bódult állapotban követte el, és ennek az állapotnak szerepe volt a bűncselekmény elkövetésében, a gátlástalanul vagy garázda módon végrehajtott – élet, testi épség vagy nemi erkölcs elleni – bűncselekmények esetében pedig különös nyomatéka van ennek az állapotnak (akkor még súlyosító körülmény is lehet).¹⁸

A Btk. indokolása szerint a joggyakorlat nem tudott a jogbiztonság szempontjából megnyugtató rendszert kialakítani annak eldöntésére, hogy ki számít kábítószerfüggő személynek, egymásnak ellentmondó szakértői vélemények és ítéletek születtek. A szakértők (és jogalkalmazók) munkáját nem könnyítette meg a hosszú várakozás után elkészült módszertani levél sem, ugyanis az illetékes szakmai testület továbbra sem tudott objektív szempontokat megjelölni a vizsgálatok elvégzéséhez és a vélemények elkészítéséhez. Mindezekre figyelemmel a Btk. megszüntette a kábítószerfüggőkre vonatkozó speciális (enyhébb) szabályokat, így olyan joggyakorlat alakítható ki, amely a korábbinál nagyobb jogbiztonságot jelent. Az elterelés szabályai (Btk., 180. §) bizonyos feltételek mellett továbbra is lehetőséget adnak a büntethetőség megszüntetésére, illetve – amennyiben a büntetőeljárást lefolytatják – a bíróság a büntetés kiszabása során értékelheti a terhelt esetleges szenvedélybetegségét. Ha a kábítószer-függőség olyan szintű, hogy az személyiségzavart, elmebetegséget vagy szellemi leépülést okoz, akkor az az elkövető beszámítási képességének korlátozásához vagy kizárásához vezethet (vö. 56/2007. BK vélemény).¹⁹ Mindez nem ellentétes az 1961-es New York-i Egységes Kábítószer Egyezményrel, mert az csupán lehetőségként szabályozza, hogy azokban az esetekben, amikor ezeket a bűncselekményeket kábítószerélvezők követik el, a részes államok úgy is rendelkezhetnek, hogy az elítélés vagy büntetés helyett vagy mellett a bűncselekmény elkövetőjével szemben egyéb intézkedéseket foganatosítanak.

¹⁸ 56/2007. BK vélemény.

¹⁹ A Büntető törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény, indokolás.

A kábítószerrel visszaélés elterelési szabályai

A Btk. kábítószerrel visszaélés elterelési szabályait tartalmazó, 180. §-ával kapcsolatban elsőként arra érdemes utalni, hogy büntető jogszabályok alapján 1993. május 15. óta a terhelt bizonyos esetekben mentesülhet a kábítószerrel visszaélés bűncselekmény elkövetése miatti felelősségre vonás alól, ha elterelésben vesz részt (ha az elsőfokú ítélet meghozataláig okirattal igazolja, hogy legalább hat hónapig folyamatos, kábítószer-függőséget gyógyító kezelésben, kábítószer-használatot kezelő más ellátásban részesült, vagy megelőző-felvilágosító szolgáltatáson vett részt). Az elterelésre az Egységes Kábítószer Egyezmény 36. cikk *b)* pontja és a Pszichotróp Egyezmény 22. cikk *b)* pontja is kifejezetten lehetőséget ad. A Tanács 2004/757/IB kerethatározata alapján pedig a kábítószer termelése, előállítása, szállítása nem tartozik a kerethatározat alkalmazási körébe, amennyiben az elkövetők azt kizárólag saját, személyes fogyasztásukra hajtják végre. Az elterelés büntethetőséget megszüntető okként történő meghatározása azt jelenti, hogy ha a terhelt a szolgáltatáson, kezelésen való részvételt igazolja az eljáró nyomozó hatóság, ügyész vagy bíróság előtt, akkor az eljáró szerv határozattal megszünteti a nyomozást, illetve az eljárást, így az eljárás ítélethozatal nélkül zárul.

A korábbi szabályozás visszas helyezetekre adott lehetőséget, ugyanis az 1978. évi IV. törvény nem zárta ki az elterelés alkalmazásának lehetőségét akkor, ha a terhelt az elterelés tartama alatt újabb kábítószerrel visszaélés bűncselekményt követett el. Másrészt – ha a jogszabályi feltételek fennálltak – ugyanazon terhelt korlátozás nélkül választhatta az elterelést, akkor is, ha korábban kábítószerrel visszaélés miatt indult ellene büntetőeljárás, ami adott esetben „sikeres” eltereléssel végződött, azaz a terhelt a szolgáltatáson, kezelésen való részvételt igazolta, és ennek eredményeként vele szemben a büntetőeljárást megszüntették.²⁰

Az elterelés gyakorlatában tapasztalható korábbi visszaélések kivédése érdekében a Btk. a terheltől a bűncselekmény beismerését kívánja meg, továbbá kimondja, hogy nem alkalmazható a büntethetőséget megszüntető ok, ha a terhelttel szemben kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmény miatt két éven belül újabb büntetőeljárás indult, vagy ha az elkövető büntetőjogi felelősségét kábítószer-kereskedelem vagy kábítószer birtoklása miatt két éven belül egyszer már megállapították. Az „elterelési előélet” 2004. december 13-át megelőzően is szerepelt a Btk.-ban, de akkor azt – az egyéb alkotmányellenes rendelkezések (például együttesen történő kábítószer-fogyasztás) miatt – az Alkotmánybíróság formai okból megsemmisítette, tartalmi szempontból azonban nem kifogásolta. A kábítószer-kereskedelem felderítését segítheti, ha a fogyasztóknak korlátlan enyhítésre ad lehetőséget a nyomozó hatósággal való együttműködés [180. §

²⁰ Uo.

(3) bek.]. A büntetés enyhítését a 2004/757/IB kerethatározat is lehetőségként említi, ezért a törvény úgy rendelkezik, hogy ha a terhelt segíti a nyomozást a számára kábítószerértékesítő (tehát a kereskedő) személy kilétének feltárásával, a büntetés korlátlanul enyhíthető, amennyiben elterelésre nincs lehetőség.

A Btk. e rendelkezésének nem egyértelmű megfogalmazását már többen is kifogásolták, így a bírói gyakorlatra marad az együttműködés elismerhető kereteinek meghatározása. Krecsik Eldoróda kúriai bíró például azt kifogásolja, hogy nem egyértelmű, hogy az elkövetőnek milyen mélységben kell együttműködnie a nyomozó hatósággal, adott esetben elegendő-e az információadás, annak sikeresnek kell-e lennie stb. Krecsik véleménye szerint így „annak ellenére, hogy a jogszabályi rendelkezés indokolása szerint e rendelkezés az Európai Unió 2004/757/IB kerethatározatán alapul, komoly és minden bizonnyal a gyakorlatban is jelentkező aggályokat vet fel”.²¹ Ugyanakkor meglátása szerint e törvényi rendelkezés sérti az önvádra kötelezés tilalmát (Be., 8. §).²²

A tévedés mint a büntethetőséget kizáró ok a kábítószerrel visszaélés miatt indult büntetőeljárásokban

Tévedés esetén az elkövető tudatában a valóságtól eltérő képzet alakul ki, de ő azt valónak tartja, vagy nem is alakul ki képzete, nem tud valamiről. A tévedés a szándékosság tudati oldalát befolyásolja, annak a fogyatékosága. A Btk. a korábbi szabályozással megegyezően a tévedés két fajtájáról rendelkezik, a ténybeli és a cselekmény társadalomra veszélyességében való tévedésről. A szándékosság fogalmi ismérve, hogy az elkövető tudata átfogja a törvényi tényállás valamennyi elemét. Ha a törvényi tényállással kapcsolatosan valamely tény tekintetében az elkövető téved, akkor a tévedés kizárja a szándékos bűncselekmény miatti büntethetőséget. Lényeges az olyan tényre vonatkozó tévedés, amely ténynek a bűncselekmény megvalósulásában szerepe van. Ha a ténybeli tévedést gondatlanság okozza, és az adott bűncselekménynek nincs gondatlan bűnösséggel megvalósítható alakzata, akkor a ténybeli tévedés a büntethetőséget teljes egészében kizárja.

Ha a tévedést gondatlanság okozta, és van gondatlanul is elkövethető alakzata az adott bűncselekménynek, akkor a gondatlan cselekményben az elkövető felelősségét meg kell állapítani. Így a természetkárosítás bűncselekmény elkö-

²¹ Krecsik Eldoróda: Egy büntetőbíró gondolatai a kábítószerrel visszaélés büntetőjogi szabályozásáról. In Varga Zoltán (szerk.): *A jogegység szolgálatában. Kónya István ünnepi kötet*. Budapest, HVG-Orac, 2014. 109–119.; 54/2004. (XII. 13.) AB hat.

²² Krecsik i. m. (22. lj.).

vetője még korántsem mentesülhet, ha a cselekmény kapcsán gondatlanságára hivatkozik. A tévedés két formája, illetve a jogi tévedés lényeges hatást gyakorol egymásra, nem határolhatók el élesen egymástól. A társadalomra veszélyességben való tévedést eredményezheti ugyanis a jogi tévedés, a jogszabályok, jogi előírások nem megfelelő ismerete, de ezt eredményezheti a lényeges ténybeli tévedés is, ugyanis ha az elkövető tévesen értékeli a cselekménye jellegét, akkor az hatással lehet a társadalomra veszélyesség tudatára is. Fontos tehát e formákat egymással való kölcsönhatásukban elemezni.²³

Wiener Imre megközelítése szerint erkölcsi tartalom alapján határolható el a releváns, illetve az irreleváns tilalomban való tévedés, és éppen emiatt értékelhető eltérően a társadalomra veszélyességben való tévedés a keretkitöltő igazgatási szabályok, illetve a nemzetközi jog alapvető normáival kapcsolatban. A nemzetközi jogi normáknak az igazgatási normákkal ellentétben van erkölcsi tartalma, így a társadalomra veszélyességben való tévedésre hivatkozás nem fogadható el.²⁴ Ezzel ellentétes álláspont szerint a társadalomra veszélyességben való tévedést a nemzetközi jogi normák hiányos ismerete is megalapozhatja. A nemzetközi és az európai joganyag elfogadását rendszerint komoly viták előzik meg. Az EU tagállamai gyakran markánsan eltérő véleményeket képviselnek, így azok kizárólagosan képviselt erkölcsi értékrendjéről nem beszélhetünk.²⁵

Gál István László megfogalmazása szerint a jogi tévedés az, amikor az elkövető nem tud a cselekmény jogilag tiltott voltáról, jogi minősítéséről, vagy a büntetés mértékét illetően téved.²⁶ Az *ignorantia iuris neminem excusat* tarthatóságához azonban szükséges, hogy a jogalanyok előre megismerhessék a jogszabályokat. A jogszabály hatálybalépésének időpontját úgy kell megválasztani, hogy megfelelő idő álljon rendelkezésre a jogalanyok számára a jogszabály alkalmazására való felkészülésre.²⁷ Vajon elgondolkozunk-e azon, hogy egy átlagos jogi műveltségű állampolgár – ha egyáltalán értelmezhető ez a fogalom – hogyan tudna hozzáférni a jogi adatbázisokhoz, azokban tudna-e keresni, és meg tudná-e keresni a rá vonatkozó európai jogi normát? Nagy Ferenc is kiemeli, hogy „a jog nem tudása senkit nem mentesít” elv az európai országok egy részében fokozatosan eltűnt.²⁸

²³ Hati Csilla: A társadalomra veszélyességben való tévedés. *Büntetőjogi Szemle*, (2012), 3. 1–11.

²⁴ Wiener A. Imre: *Elméleti alapok a Büntetőtörvény Általános része kodifikálásához*. Budapest, MTA, 2000. 94.; Wiener A. Imre: *Büntetendőség, büntethetőség*. Budapest, KJK–MTA, 1999. 212–214.

²⁵ Elek Balázs: *Juris ignorantia non excusat?* A jogi tévedés megítélése a gazdasági büntetőperekben. *Rendészeti Szemle*, 57. (2009), 7–8. 96–109.

²⁶ Gál István László: *Gazdasági büntetőjog közgazdászoknak*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 2007. 41.

²⁷ Rácz Artilla: A jogszabályok kötelező ereje – érvényessé válása, időbeli hatálya és alkalmazhatósága. *Jogállam. Budapesti Jogi és Politikai Szemle*, (1996), 3–4. 73–83., 73–75.

²⁸ Nagy Ferenc: *A magyar büntetőjog Általános része*. Budapest, Korona, 2001. 229.

Egyesek azonosítják a jogi tévedést a társadalomra veszélyességben való tévedéssel, míg mások elhatárolják tőle. A jogszabályok, előírások, követelmények ismeretének hiánya számos esetben a társadalomra veszélyességben való tévedést alapozhatja meg. Ezt a tételt fejti ki Földvári József is: „A jog ismerete nem feltétele a szándékosság megállapításának, nélküle is van bűncselekmény. Abban az esetben azonban, ha valaki azért nem tartja cselekményét társadalomra veszélyesnek, mivel nem tud annak büntetni rendeltségéről, nem büntethető ugyan, de nem jogi tévedés, hanem társadalomra veszélyességben való tévedés miatt – feltéve természetesen azt is, hogy erre a feltevésre alapos oka volt.”²⁹ Más megközelítés szerint „a »jogi tévedést« külön nem szabályozza a törvény, azt a társadalomra veszélyességben való tévedés keretein belül kell elbírálni, ha a jogismeret hiánya idézi elő azt a téves következtetést, hogy az adott cselekmény nem veszélyes a társadalomra”.³⁰

A Csemegi-kódex 81. §-a még kifejezetten tartalmazta azt a rendelkezést, hogy a „büntetőtörvény nem tudása vagy téves felfogása a beszámítást nem zárja ki”. Ez a szabály már akkor is a büntető törvénykönyvre vonatkozott, és előfordulhatott, hogy bebizonyította a terhelt, hogy a vonatkozó magánjogi vagy egyéb törvényt nem ismerte, ami őt mentesíthette, ha lényeges a körülmény, amelyre a nem tudása vonatkozott.³¹ Ha az elkövető abban a hitben követi el cselekményét, hogy az legfeljebb szabálysértés, holott bűncselekmény, tévedésének nincs jelentősége. Ez különösen a szabálysértési törvényből a büntető törvénykönyvbe kerülő új tényállásoknál merülhet fel, mert ilyenkor az elkövető a cselekmény társadalomra veszélyességéről tud, legfeljebb a konkrét jogi értékelésével kapcsolatban van tévedésben, ami viszont a büntetőjogi felelőssége alól nem mentesíti.³²

A társadalomra veszélyességben való tévedés tipikus esete a keretdiszpozíciót kitöltő igazgatási norma tartalmában való tévedés. Ennek fényében érdemes lehet az ítékezés során elgondolkozni a társadalomra veszélyességben való tévedés kérdéseiről akkor, ha a terhelt következetesen erre hivatkozik. Mindezt az Alkotmánybíróság – hivatalból eljárva – is megállapította azzal, hogy az Országgyűlés mulasztásban megnyilvánuló alaptörvény-ellenességet idézett elő azáltal, hogy a Büntető törvénykönyv 459. § (1) bekezdés 18. pont a)–b) alpontjaiban nem az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdéséből fakadó követelményeknek megfelelően

²⁹ Földvári József: *Büntetőjogi alapismeretek*. Pécs, PTE, 2003. 50.; Földvári József: *Magyar büntetőjog. Általános rész*. Budapest, Osiris, 1998. 164–165.

³⁰ Elek Balázs: A tévedés. In: Polt Péter (szerk.): *Új Btk.-kommentár. 1. Általános rész*. Budapest, NKE, 2013. 137–147.

³¹ Bernolák Nándor: *A tévedés tana a büntetőjogban*. Kassa, Szent Erzsébet Nyomda, 1910.

³² Elek i. m. (31. lj.) 137–147.

szabályozta a kábítószer fogalmát.³³ Az Alkotmánybíróság döntésében fel is hívta az Országgyűlést, hogy jogalkotói feladatának 2022. szeptember hó 30. napjáig tegyen eleget, mert lényegében a bíróságok számára is követhetetlen az, hogy milyen anyagok minősülnek kábítószernek.

Egy megállapítást így biztosan tehetünk: a jelenlegi szabályozás olyan kaotikus, hogy annak megismeréséhez külön jogi szaktudás is szükséges lehet. Erre nem biztos, hogy fel van készülve az, aki rövidebb időszakra, például egy fesztiválra érkezik Magyarországra. Ebben a körben érdemes arra is utalni, hogy a Legfelsőbb Bíróság egy természetkárosítás büntette miatt indult büntetőügyben a terheltet a természetkárosítás büntette miatt emelt vád alól a társadalomra veszélyességben való tévedés szabályait alkalmazva mentette fel. A terhelt a cselekményének elkövetése előtt a szükséges jogi tájékozódást elmulasztotta, és elmulasztás miatt tette a felróhatóság körébe esik. Ez azonban azt jelenti, hogy mulasztása miatt (vagyis hanyagságból) a szükséges jogismereteket nem szerezte meg, tettét tehát jogi gondatlanságból követte el, így magatartásának jogellenességét a hanyagság (*negligentia*) alapozza meg. Amennyiben az elkövető tettének társadalomra veszélyességét gondatlansága miatt nem ismeri fel, bűnössége nem a szándékos, hanem a gondatlan elkövetés körébe esik. Büntetőjogi felelősségre tehát akkor vonható, ha a neki felrótt bűncselekménynek gondatlan alakzata is van.

„A terhelt által elkövetett cselekmény azonban ritkább, a határ átlépéséhez kapcsolódó, általánosan ismert vagy a hatósági tájékoztatások alapján könnyen megismerhető jogi előírásoknál nehezebben felkutatható, megismerhető tilalmat sértett. A védett, fokozottan védett vagy nemzetközi szerződések oltalma alá tartozó növény- és állatfajok bonyolultan szabályozott, igen terjedelmes listájának felkutatása és megismerése bizonyos szakértelmet, több tekintetben jogi szaktudást feltételez. A vonatkozó jogszabályok és nemzetközi jogi aktusok keresése és egybevetése nem egyszerű. A tilalmi listák időről időre változnak. Pontos tartalmukról az adott cselekmény idején célszerű mindig újólág tájékozódni. A terhelt a neki felrótt bűncselekmény körülményeiből kivehetően elutazása előtt nem készült fel a később dísz tárgyként alkalmilag megvásárolt aligátorfej behozatalára, amelyet ötletszerűen, csekély összegért egy nyilvános üzletben vásárolt. E körülményeket figyelembe véve pedig életszerűtlen neki felróni a védett állat- és növényfajokkal összefüggő jogi tájékozódás elmaradását.”³⁴

Az ítéleti tényállást alapul véve ezért a Legfelsőbb Bíróság a terhelt jogi védekezését alaposnak találta. Mindez azonban korántsem jelenti azt, hogy általánosságban kijelenthető lenne: bűncselekményt sem követett el. A bünszervezetben,

³³ III/02502/2021 AB hat.

³⁴ Legf. Bír. Bfv.II.360/2007/5.

kereskedéssel, jelentős mennyiségre elkövetett kábítószerrel visszaélés büntette és más bűncselekmény miatt folyamatban volt büntetőügyben a védő azzal érvelt, hogy a Hollandiában legálisan vásárolt kábítószer magyarországi forgalomba hozatala nem valósít meg bűncselekményt az Európai Közösséget létrehozó szerződés 28. pontja és az Európai Bíróság Cassis de Dijon-ügye alapján. Az ítéletábla azonban rámutatott arra, hogy a Cassis de Dijon-ügyben nem kábítószer termesztése vagy azzal való kereskedelem képezte az ügy tárgyát, hanem egy Franciaországban előállított, feketeribizli-alapú likőr. Éppen az EU vagy az Európa Tanács keretében megkötött, kábítószerrel kapcsolatos egyezmények zárják ki azt az elvi lehetőséget, hogy a kábítószer kereskedése vagy termesztése, illetőleg ezen eszközök előállítása az EU-n belül jogszerűnek minősülne. Ez következik az EK-szerződés 30. cikkéből is, amely arról rendelkezik, hogy „a 28. és a 29. cikk rendelkezései nem zárják ki a behozatalra, a kivitelre vagy a tranzitárukra vonatkozó olyan tilalmakat vagy korlátozásokat, amelyeket a közkerülés, a közrend, a közbiztonság, az emberek, az állatok és növények egészségének és életének védelme, a művészi, történelmi vagy régészeti értéket képviselő nemzeti kincsek védelme vagy az ipari és kereskedelmi tulajdon védelme indokol”.

A Btk.-ban a közrend elleni bűncselekmények körében szabályozott közegészség elleni bűncselekményekhez tartozó kábítószerrel visszaélés nyilvánvalóan ebbe a körbe tartozik. Nem merült fel aggály a bíróságban azzal kapcsolatban, hogy a hatályos magyar Büntető törvénykönyv kábítószerrel kapcsolatos tényállása a nemzetközi szerződésekkel és Magyarország nemzetközi kötelezettségvállalásaival ne állna összhangban. A kábítószerek – ideértve a vadkenderalapú kábítószereket is, mint a kannabisz – ártalmas volta általánosan elismert, és forgalmazásuk valamennyi tagállamban tilos, kivéve az orvosi és a tudományos felhasználás céljából szigorúan ellenőrzött forgalmat.

Ez a jogi helyzet megfelel azoknak a különféle nemzetközi okmányoknak – többek között több ENSZ-egyezménynek – is, amelyeket a tagállamok aláírtak, vagy amelyekhez csatlakoztak, valamint az uniós jognak is. Ugyanakkor Hollandia a kannabisz tekintetében toleranciát alkalmaz. Ez a politika többek között az úgynevezett könnyű drog árusítására és fogyasztásra kínálására szakosodott *coffee shop*ok létesítésének megengedésében nyilvánul meg. Az Európai Unió Bírósága azonban megállapította, hogy Hollandia a nem belföldi lakosokat korlátozhatja a *coffee shop*okba való beengedésben – még ez is összhangban állna az uniós joggal. A kábítószer elleni küzdelem kapcsolódik a közrend fenntartásához, az állampolgárok egészségének védelméhez, méghozzá azok tagállami és uniós szintű fenntartásához és védelméhez egyaránt. E célok olyan jogszerű érdeket jelentenek, amely főszabály szerint igazolhatja az uniós jog által előírt

kötelezettségek korlátozását, még az olyan alapvető szabadságra vonatkozó kötelezettség korlátozását is, mint a szolgáltatásnyújtás szabadsága.³⁵

Záró gondolatok

A büntető ítélkezés sohasem lehet a rutin, a megszokás, a sémák világa. Különös gonddal kell megvizsgálni azt, aki ellen a büntetőeljárást folytatják, az embert, a terheltet. Ennek során a jogalkotónak, a jogalkalmazásnak és a jogtudománynak egyaránt vannak még feladatai. A jogalkotó feladatait esetenként az Alkotmánybíróság is kijelöli, amikor már olyan feszítő a normavilágosság hiánya, hogy az a jogbiztonságot is veszélyezteti. A jogtudomány pedig segíthet felhívni a figyelmet napjaink túlszabályozott világában arra, hogy nem kizárólag jogtudósokból áll egy társadalom. Ugyancsak a jogtudós feladata lehet figyelemmel kísérni más országok szabályozását, gyakorlatát, és felhívni a figyelmet a hazai szabályozás hiányosságaira. Ezekkel a gondolatokkal is köszöntöm a kimagasló munkásságú Kis Norbert professzort, egyben jó egészséget kívánok Neki a jövőre nézve.

³⁵ A C-137/09. sz., a Marc Michel Josemans kontra Burgemeester van Maastricht ügyben 2010. december 16-án hozott ítélet; hivatkozta: a Debreceni Ítéltábla Bf.II.385/2011/45., Kúria Bfv. III.921/2014/2., Bfv.III.779/2012/9.